

invloeden. Deze fluctuaties waren funest voor de plaatjes en het behang; om die te behouden moest het binnenklimaat worden gestabiliseerd. Alleen het achterhuis klimatiseren bleek niet te kunnen: het hele Anne Frank Huis moest luchtdicht worden gemaakt. Jom Kipoer 2007 werd aangegrepen om de klimaatbeheersing aan te brengen. Een ploeg van veertig man zorgde ervoor dat die dag een belangrijk deel van het voorwerk werd verricht.

‘Voor de klimatisering is een enorm buizenstelsel nodig, maar daar is niets van te zien,’ zegt Hans Westra trots. ‘Het is allemaal weggewerkt, zodat het huis helemaal in zijn historische waarde is gelaten.’ Daarvoor tekende architect Bertus Mulder, die eerder het Rietveld Schröderhuis in Utrecht had gerestaureerd. Hij was al tachtig jaar, had er aanvankelijk helemaal geen oren naar, maar toen tot hem doordrong wat voor onmogelijke klus het was, zei hij alsnog ja.

De klimatisering zorgde voor ventilatie en een constante binnentemperatuur, maar bracht ook een onverwachte kettingreactie op gang. ‘Om de omvang van de klimaatinstallatie beperkt te houden, moet je zorgen dat het huis niet te warm wordt,’ legt Teresien da Silva uit. ‘Met het oog daarop moesten we in het achterhuis het daglicht helemaal buitensluiten. De verduisteringspanelen werden nog donkerder gemaakt en de buitenkant van de ramen werd ook nog eens voorzien van Franse jaloezieën.’

Het is in het achterhuis dus eigenlijk altijd nacht. Was het er vóór de restauratie en de klimatisering te zonnig, nu is het er te donker.

De boom is dood, leve de boom

In 1993, tijdens de voorbereiding van de verbouwing, onderzoekt de gemeente ook de toestand van de ‘Anne Frankboom’. Deze eerbiedwaardige witte paardenkastanje staat in de tuin van Keizersgracht 188, zodat het Anne Frank Huis er formeel niets

mee te maken heeft. In de beeldvorming zijn huis en boom echter zozeer vergroeid dat de boom wel beschouwd mag worden als een soort buitenlid van de Anne Frank-familie.

Eind 2002. De kastanjeboom, gezien vanuit het zolderraam.

Ook in het buitenland is de kastanje bekend en geliefd. Regelmatig komen er verzoeken om zaailingen, zodat in een tuin of aan een schoolplein ergens ter wereld een nakomeling van de Anne Frankboom kan ontspruiten. ‘Dan moest er weer iemand over de schutting van de buurvrouw klimmen om kastanjes te rapen,’ weet Marie-José Rijnders zich te herinneren. ‘Dat leidde ooit tot het officiële verzoek van een dienstweigeraar om een scheur in zijn broek te declareren.’

De boom is geplant rond 1850 en is waarschijnlijk de oudste in de Amsterdamse binnenstad. Maar zijn roem ontleent hij aan de momenten van vreugde en ontroering die hij Anne schonk als ze steels uit het raam van het achterhuis keek. Miep Gies beschrijft in haar boek hoe Anne haar in het voorjaar van 1944 ‘elk nieuw

uitloperij liet zien aan de grote kastanjeboom achter het huis. Wat was het een majestueuze boom, rijp aan sappige bruine knoppen. Anne keek elke dag hoe de knoppen zich ontwikkelden en vertelde me hoe groot ze geworden waren en hoe snel ze groeiden.¹⁶⁵

Groot is de consternatie dan ook als in 1993 blijkt dat de boom in zijn voortbestaan wordt bedreigd door bodemvervuiling, veroorzaakt door weggelekte dieselolie uit het naburige studentenhuus. Ook wordt lood- en kwikverontreiniging aangetroffen. Om de boom te redden wordt een grootscheepse bodemsanering uitgevoerd, waarvoor de gemeente 350.000 gulden neertelt. Overdreven, vinden sommigen. Max Pam noemt het in *NRC Handelsblad* 'onzedelijk': 'Hoeveel vluchtelingen zouden hiermee geholpen kunnen worden?'¹⁶⁶

Maar dat soort rationele overwegingen maakt geen kans tegen de emotionele kracht van de boom. De 350.000 gulden zijn beloofd door wethouder Rick ten Have. Zonder rugdekking van het college heeft hij voor de camera's van CNN spontaan toegezegd dat de gemeente de boom gaat redden. Later krijgt hij in het college van Burgemeester en Wethouders de wind van voren: hoe heeft hij dat nou zomaar kunnen doen? Maar dan neemt burgemeester Van Thijn het woord: 'Wie gaat er naar buiten om te vertellen dat het niet doorgaat?' Niemand steekt zijn vinger op.¹⁶⁷ Voor het oog van de wereld kan Amsterdam Annes boom niet laten vallen.

In 2007 zorgt de boom opnieuw voor opschudding: de stam blijkt aangetast door de honingzwam en de dikrandtonderzwam, twee gemene schimmels. De boom is terminaal, concludeert stadsdeel Centrum. Hij moet worden gekapt voor hij het begeeft en misschien terechtkomt op de omringende huizen, waaronder het Anne Frank Huis. Om die reden is ook Anne Frank Stichting-directeur Westra voorstander van kappen. Er zijn intussen enten van de boom opgekweekt, zodat een nakomeling kan worden aangeplant.

Deze aangekondigde dood wordt groot gebracht door media in de hele wereld. *Arbol enfermo de Anna Frank será cortado*, kappen ze, en: *Baum der Hoffnung von aggressivem Pilz befallen*.

Anne Frank's Beloved Tree likely to Fall. Le maronnier d'Anne Frank peut être abattu. Journalisten stromen toe en de Amsterdamse burgemeester Cohen krijgt honderden e-mails, met name uit Duitsland, met het verzoek de kap tegen te houden.¹⁶⁸

Tegelijkertijd komt een bonte stoet van boombeschermers op de been. De boom wordt betast, bezworen, geknuffeld en opbeurend toegesproken. Internationale cameraploegen registreren hoe bewoners rond de boom dansen, kaarsjes branden en samen met natuurtherapeuten duizenden knoflookplantjes planten – dat geeft leven. Er komen brieven met de wonderlijkste suggesties om de boom toch overeind te houden. Iemand stelt voor de hele boom in koper te gieten. Kinderen van over de hele wereld moeten daarvoor koperen muntjes opsturen, die dan zullen worden omgesmolten.

Het plaatselijke tv-station AT5 kondigt aan de kap op 21 november live te zullen uitzenden. Dit roept protest op van een groepering die dat 'respectloos' vindt tegenover de boom: een levend organisme verdient immers geen publieke executie. 'Is het niet beter het neerhalen van dit symbool van vrijheid en geluk in alle stilte te laten plaatsvinden?' suggereert iemand in een ingezonden stuk in *de Volkskrant*. 'Kunnen de camera's niet weg en de webcams op zwart? En is het niet beter om de klokken van de Westertoren te laten luiden?'¹⁶⁹

Door alle gedoe bloeit de Bomenstichting helemaal op. Een dag voordat de kap moet plaatsvinden stuurt ze experts de boom in, die een kabel aan de top bevestigen waarmee een trekproef wordt ondernomen. De Anne Frankboom

NRC Handelsblad,
16 november 2007.

geeft geen krimp. Maar het stadsdeel ook niet, zodat de rechter moet beslissen. Het kort geding resulteert in een Hollands compromis: de kastanje krijgt uitstel van executie en de tegenstanders van de kap mogen met plannen komen om hem te redden.

Iedere stap in de saga van de boom – bedreigd, voorlopig gered, opgegeven, toch weer hoop – is breaking news. Internationale krantenkoppen schetsen zijn lotgevallen alsof het om een mens ging: *Annes Baum Stirbt. Anne Frank tree escapes axe again. Anne Frankboom geeft geen krimp*. En uiteindelijk het verlossende woord: *L'albero di Anna Frank vivrà*. Op 23 januari 2008 zijn het stadsdeel, de Bomenstichting, de Anne Frank Stichting, de eigenaar van de boom en de inmiddels opgerichte stichting Support Anne Frank Tree eruit. De boom mag blijven, beschermd en ondersteund door een korset dat ook bij zware storm de veiligheid garandeert. Er wordt een driehoek van stalen balken gebouwd, met daarin twee ringen die zorgen dat de stam niet omknikt. De betrokken bedrijven verlenen hun medewerking praktisch gratis; het pr-effect is meer dan voldoende beloning.

Parool-Dagboekancier Henri Knap sprak bij zijn bezoek aan het Anne Frank Huis in 1958 van 'een kathedraal van een kastanjeboom'. Daarmee gaf hij blijk van een vooruitziende blik. In de bezwaren tegen de voorgenomen kap klonken vaak religieuze ondertonen door. Prof. B. Smalhout schreef in *De Telegraaf* dat de boom 'gevoelsmatig ongeveer de waarde heeft van een relikwie'.¹⁷⁰ Een bijzonder soort relikwie bovendien, want het ontleent zijn waarde uitsluitend aan het feit dat de heilige ernaar heeft geké-ken. Voor sommige deelnemers aan het boomdebat lijkt ook het omgekeerde mee te spelen: de boom heeft Anne 'gezien'. Hij is een van de laatste levende 'getuigen' van Annes verhaal.

Deze schier onbegrensde bezorgdheid over het lot van de Anne Frankboom is natuurlijk niet los te zien van de omgang met de oorlogsherinnering. 'De verschrikkingen van de holocaust zijn

Doorpersingen, Boringen, Verankeringen en Anne Frank. Het verankeren van de steunconstructie voor de Anne Frankboom had heel wat voeten in de aarde: drie injectiepalen moesten 25 meter de grond in worden geschroefd. De firma Van Leeuwen uit Harmelen nam deze klus voor zijn rekening en wilde dat weten ook.

Cartoonist Joep Bertrams
in Het Parool, 19 november
2007.

op de een of andere manier via Anne neergeslagen in die boom,' zegt Hans Westra, die naar eigen zeggen de reacties op de voorgenomen kap zwaar heeft onderschat. 'Alsof die boom zelf in Auschwitz is geweest!'

Misschien is de hele heisa wel een manifestatie van een slecht geweten over de grootscheepse hulp van Nederlanders bij het afvoeren van de joden, oppert een deelnemer aan een discussie op de website van *NRC Handelsblad* in november 2007. 'Een uiting van een soort verdringingsproces om vooral maar niet geconfronteerd te hoeven worden met de weinig heldhaftige rol van de overgrote meerderheid van onze ouders en grootouders destijds.' In het *Nieuw Israelietisch Weekblad* zegt Paul Damen in feite hetzelfde: 'Als iedereen in dit land zich *toen* net zo had opgewonden over de vervolging als nu over die boom, hadden we heel wat meer familieleden over.'¹⁷¹

De boom beantwoordt aan ons heimelijk verlangen de geschiedenis ongedaan te maken, schrijft Nelleke Noordervliet: 'Zolang de boom leeft, al is het maar een beetje, is Anne niet dood.'¹⁷²

'Leerhuis' voor de jeugd

Annes verhaal is voor elke bezoeker confronterend. Ook voor jongeren die zich te buiten zijn gegaan aan discriminerende of antisemitische uitlatingen. Spontaan zullen zij weinig aandrang voelen om in de rij voor het Anne Frank Huis te gaan staan, maar ze krijgen tegenwoordig steeds vaker een toegangsbewijs van de rechter. Justitie gaat ervan uit dat een 'leerstraf' in het Anne Frank Huis deze jongeren eerder op andere gedachten zal brengen dan een aantal uren plantsoenen schoffelen bij een verzorgingshuis.

De eerste leerstraf dateert uit 1983, toen een Rotterdamse rechter op het idee kwam twee Utrechtenaren te veroordelen tot het overmaken van 250 gulden aan de Anne Frank Stichting, waarbij de een het Anne Frank Huis moest bezoeken en de ander het doorgangskamp Westerbork. Beiden moesten daarvan verslag komen doen bij de rechtbank. De twee hadden zich tijdens een voetbalwedstrijd schuldig gemaakt aan antisemitische uitlatingen.

De Anne Frank Stichting vond het een verrassende, maar eigenlijk wel passende uitspraak. De stichting zocht een mooie bestem-

12 juni 1995. Annes vriendin Hannah Pick-Goslar in gesprek met 26 Annes uit 26 verschillende landen.

225

